

ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVILJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ST. 17.

V LJUBLJANI, 24. APRILA 1937.

KNJIGA 21

NA POSTELI

HITROST IN ČAS

Radost na dnaglo vožnjo se po starosti zlahka kosa s strahom pred hitrostjo. Čeprav so ropotale srednjeveške kočije po kamenitem tlaku in ozkih ulicah le s polževo brzino, so vendarle vzbujale odpor pri previdnih ljudeh. G. Modio je v l. 1554. izišlem delu »Convito« zabavljajl čez ta vozila, »v katerih se odigravajo različne nespodobnosti, ki potnike pomehkužejo, ceste uničujejo, pešce ustrahujejo, nosne žene prestrašijo in povrh vsega še povzročijo, da se skali vino v kletih.«

Navzlic temu so kočije vedno bolj izpopolnjevali. Boljše vzmeti, trajnejša gradbena sredstva so jim povečala brzino. Premoženjši ljudje so mogli dvesto let pozneje v »posebni pošti« že precej naglo prevaliti stotine kilometrov. L. 1776. je zapisal Goethe: »Postiljoni so vozili, da jim je prešel vid in sluh, in čeprav mi je bilo žal zdrveti s strašansko naglico skozi tre krasne pokrajine ponoči, me je vendar zajemala radost, da je pihljajl za mojim hrbtom ugoden veter in me gnal svojim željam nasproti.«

V teh letih je že krenil v Angliji razvoj vozil v novo smer. Namah se pa niso sprevrgli stari nazori o naglici. Saj so bila prva strojna vozila za mnoge težka mora. Neki župnik blizu Redrutha na Cornwallskem se je bil smrtno prestrašil, ko ga je srečal ponoči na deželni cesti hudič z ognjenimi očmi, sopihajoč paro in bljuvajoč železne kosme iz nozdrvi. Bilo je dejansko le parno vozilo Wattovega prijatelja Murdocka, ki se je v nočnem miru peljal na sprehod. Strah in trepet pred brzinom sta hkrati s prvimi prometnimi nesrečami narekovala angleškemu parlamentu zakonski predpis, da mora sto metrov pred motornim vozilom korakati (!) glasnik z rdečo zastavo in opozarjati voznike in pešce na prihod »hlapona«. Seve je ta drakoničen predpis zatrl promet novih vozil bolj kakor enostavna prepoved.

Proti prvi železnici se je nekaj let pozneje zgostil zlasti gnev posestnikov. V vlogi, predloženi skupščini, beremo: »Kjer vozi lokomotiva, se ne pasejo več krave, ne rede več kure, strupena soppa stroja ubija ptice pod nebom, zažiga hiše ob progi, voznikom, konjskim mešetarjem, trgovcem z ovsom in kočijažem preti smrt zaradi lakote, potova-

nja postajajo smrtno nevarna, eksplozija kotlov zdrobi ljudi v atome.« Hkrati s pritožbami so zahtevali zakonsko omejitev hitrosti na 30 km na uro.

Tehničnega razvoja pritožbe in ugovori te vrste niso mogli zaustaviti. Hitrost vlakov je kmalu dosegla 40 km na uro in jemala mnogim pogum. Angleški sportnik lord Crecoy, ki je bil sicer znan kot sila drzen človek, je po pet milj dolgi vožnji z vlakom zapisal: »To je dejansko letenje! Nemogoče se je znebiti predstave o takojšnji smrti, ki preti potniku v primeri najmanjše nesreče.«

Nov korak in novovrstna vozila so navdušila sportnika in zastrašila boječe duše: avtomobili. Tretjega aprila 1907. je trdil profesor tehnike Cauet, da je »dalekosežno« priznanje, če se dovoli avtomobilom na javnih cestah hitrost 30 km na uro.

Toda želje o mejnih 30 km se niso uresničile. Kazalci brzinomerov kažejo venomer večje hitrosti. Ko je bil major Segrave pred leti zapisal: »Današnji dirkalni voz bo jutrišnje serijsko vozilo«, morda še ni pomislil, da bodo motorna vozila na tračnicah vozila s 160, avtomobili na cestah s 140 km na uro; da bo največja hitrost 720 km na uro doseglo vodno letalo in da prometna letala s hitrostjo 400 km na uro in z 10 potniki ne bodo več redkost.

Nehote se nam vsiljuje vprašanje: kje je konec? Kje se bo nehal tehnični razvoj, ki nam razdalje vedno bolj krči in kraje približuje. Danes na to vprašanje še ne moremo odgovoriti. Zadovoljiti se moramo s zavestjo, da bo jutri drugače ... (tma)

AMERIŠKI JEZIK

Ni več daleč čas, ko se bo lahko reklo »da govore v Ameriki svoj ameriški jezik. Zagovornik tega naziranja je med drugimi tudi znani ameriški kritik H. L. Mencken, čigar knjiga »Ameriški jezik« je pravkar izšla v četrti izdaji. Danes govori 125 milijonov ljudi ameriški jezik in 42.000.000 ljudi angleščino, ki je od jezika Velike Britanije že zelo različna. Ameriški jezik ima večjo življenjsko silo in Anglež mora zoper svojo voljo gledati, kako se vrivajo v njegov jezik številne besede, rojene v Hollywoodu in v besedišču ljudskih pevcev. Te besede razširja zlasti radio. Tudi delež tujih jezikov pri ustvarjanju nove ameriščine je znaten. Po Menckenu je mnogo današnjih besed vzetih kar iz 26 neangleških jezikov.

EN MAV ČREZ IZARO, EN MAV ČREZ GMAJNICO

DR. ANTON DEBELJAK
N A D A L J E V A N J E

V Zg. Borovljah (fara Pečnica) je doma dr. J. Stefančič, odvetnik v Beogradu, ki je poesperrantil Cankarjevega Hlapca Jerneja. Lani je povedal naslednjo popevčico iz svojega rodnega sela:

Oj preljuba mamka vi,
kaj mojo srce želi.
Vi ja sami dobro vijste,
al to, da temu glih nča dijste.

Uganili ste, da so ušni l'di = lušni lju dje. Ali pa boste znali dodati manjkajoči l besedam v temle stavku: Ukan gre na ukance v Ukanco, koder bo veselo uckal? — Kaj je prtena klobasa, vam je znano iz Levstikove popevke. Kdo pa je prtene klobase? prtena gospoda v Borovljah, kadar jih ima. Prtena gospoda pravijo kmetje pilejem (puškarjem) v »Brovljah«, ki malo zaslužijo, pa se

Pogled na BOROVLJE

Jes sem stara dvajsti let,
brez moža ne morem ž'vet.
Kaj so stare jungfrove?
Kakor mlini in grabni brez vodé.
Sveta Neža, Agata,
Katarina revkara,
oh sprosité mi 'n'ga moža,
če tud' koj eno hvačo ima.

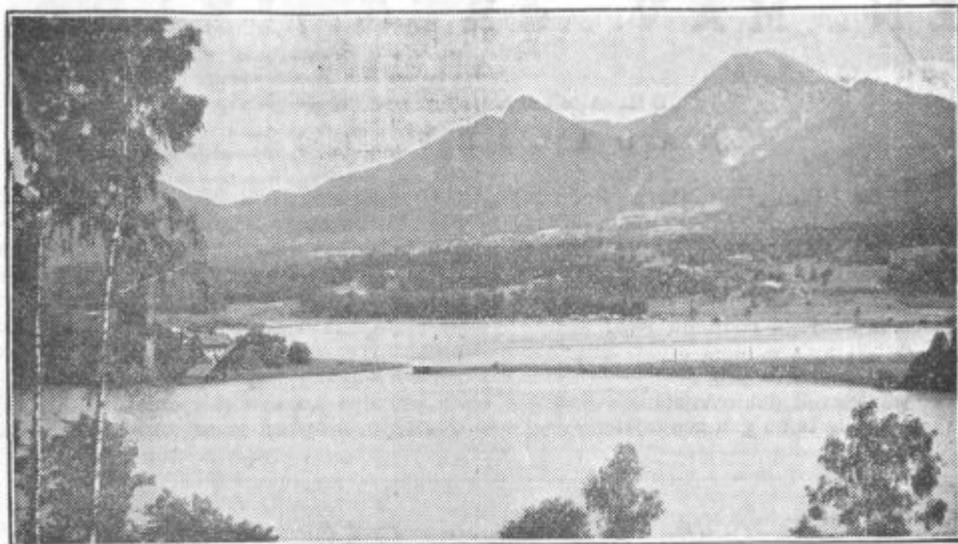
Prebivalci so veselega značaja, mar
ne pojejo o sebi:

Borovčiči mi,
amo dro ušni l'di:
žovnirjev primenka,
pa pojdemo ml.

Ravno prav, da hočejo k vojakom, saj
te dni Avstrija zopet uvaja splošno vo-
jaško obveznost: ob plebiscitu je agiti-
rala proti nam, češ da fantom pod njo
ne bo treba orožja nositi.

radi lepo nosijo. Neki Strujič gre po
poldne v B. pa vidi pred bajto pileja
prežvekati, na bradi mu je še nekaj sir-
kove mešte (koruznega močnika) ostalo.
»Ste pa že kaj dobrega jedli? ga bara.
— »Seveda, pohana piščeta pa malo so-
latice sem si privoščil!« — »Vidite, da so
vam piščeta še brado podrekala!« (Po
ČZN 1936, s. 37, kjer piše sodnik dr. J.
Šašel iz Zg. Pajberka). Iz istega kraja
je naslednje vabilo, ki ga poje deklet:

Puebič, koj pridi,
Prav rada te mam,
Ano pačano mačko
Pripravleno mam.
Mačko boš jedov
Pa pomije boš piv,
Pod kvopjo boš lažov
Pa mišl voviv.

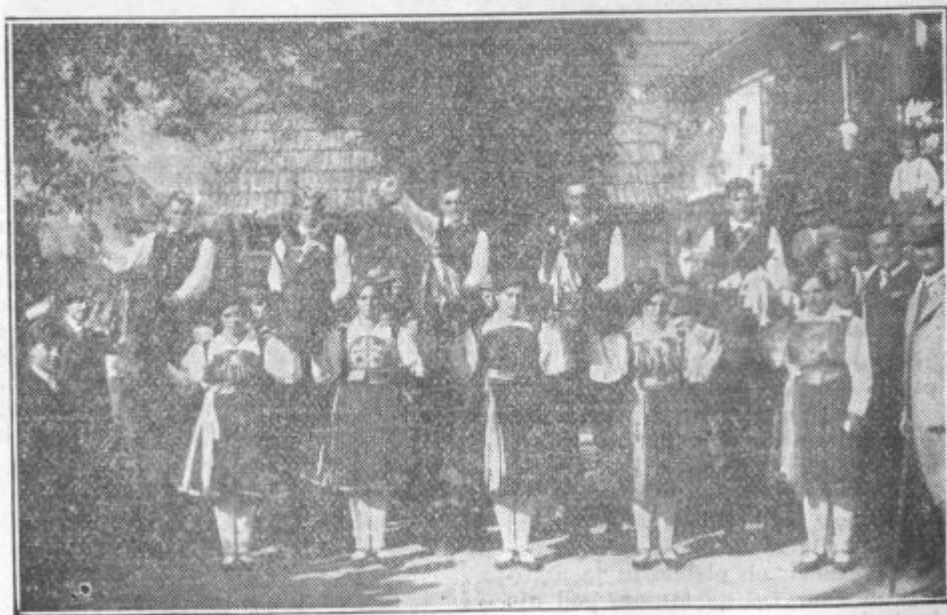

BAŠKO JEZERO

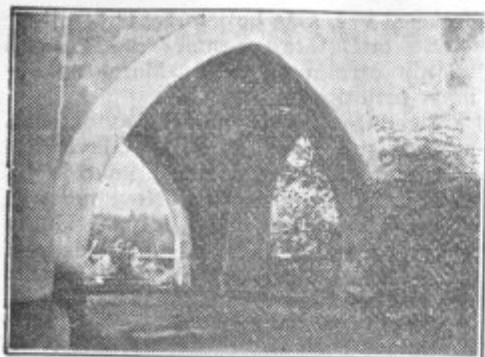
Nekdo nas opozarja na vilo nad Baškim jezerom: last dunajskega igralca Thalerja. Na desni vidimo znamenito vzpenjačo Kanzelbahn. Eden od upraviteljev, svetnik, se je predstavil: Zahnradbahnrat. V soseščini stoji vas, kjer prebivalstvo pozimi govori po slovenje, poleti pa po nemško, zaradi tujskega prometa. Dvojezičnost se včasih opazi celo v pesniških proizvodih:

Diendle, wo hast denn dei Kammerle?
Döčva, čej postelj stoji?
Ueber zwa Stiegen muss aufegehn,
Tovne na poti kni.

Naša dva fantka, ki sta spotoma prisedla, sta smuknila s prašnikarja, da bi se šla kopat v jezero. No. ta dva se nista ravnala po tistem pregovoru, ki veli: Bika se boj odspred, konja od zad, če pa Kranjca zagledaš, pa béži! (Šašel, n. m.)

TRJANSKA NARODNA NOSA

Marija na Zilji: POD ZVONIKOM

Plavača morata biti dobra, saj se ne zmenita za narodno modrost: Voda nima veje, se ni kam prijeti. — Med tem ko čofotata po mokrem življu, se spominimo pripovedke, razširjene po teh krajih:

Johann Huebmershoffen, enoletni prostovoljec pod princem Evgenom, je l. 1717 (2 sekiri, 2 sulici!) zasledoval na Beogradu bežeče Turke. Kar začuje ženski krik na vozu. Preišče in vidi, da se je pravkar osvestila paševa hči Selima, ki jo reši ter pošlje v Zemun k polkovnikovi ženi. Ta jo pouči v krščanstvu in jo da krstiti. Potlej se vzameta. To so Celovčanke strmele, ko se je pri Štruklu nastavl mladi častnik z »bulo« v turški noši! Povsod so ju vabili, njej pa to ni ugajalo, zato sta se preselila na samotno Štruklovino ob Baškem jezeru. Oče se ni mogel sprijazniti s takim zakonom; ob srečanju s snaho je kar blaznel in skoraj umrl. V oporoki je sinu zapustil hišo v Borovljah, kjer je bila trafika, češ Turkinja lahko tam tobak prodaja. Navzlic podsmehljivi pripombi je sin dediščino prevzel in prodal, nato pa

si v Bistrici kupil gozdni delež, obdarjen s prirodno duplino. V njej sta se udomila in živela kakor puščavnika. Ljudstvo ju je častilo kot svetnika. Pokopali so ga v Svečah 7. IX. 1747. To pripoved sem posnel po knjigi: Dekan Stephan Singer, »Kultur- und Kirchengeschichte des unteren Rosentales«, Kappel 1934, str. 350, ki je od l. 1926 dalje izhajala v nabožnem mesečniku »Nedelji«, kesneje pa ponemčena v »Kärntner Tagblattu«.

Po istem slovenskem avtorju navajam, ker sem že pri tem kraju, da po ljudskem izročilu Sveče pomenijo svet kraj, ker so po pripovedki tam utonili turški konji l. 1478 ali 1483. Vendar naziv je starejši. Vikariat pa se je pričel ondi l. 1737, letnica, ki izziva proslavo!

Po nekdanji Meškovi župniji drdramo. Tu je bil nekje doma prof. Arnejec, ki se je lani preselil k očakom. Nekje sem opazil napis Dermutz, kar ne znači mucka, čeprav mož dremucka kakor muc. Malo pozneje: Gasthaus Aschgan, kar je bilo nekoč Ožgan; dalje Schar-schön, ko se je njegov imenjak v Gradcu razsršnil v: Sehrschön.

Ob 9. uri smo prilomastili k Mariji na Zilji. Nekoliko je bilo treba pešačiti, da smo prišli k cerkvi, pred katero smo se začasno ovekovečili na fotografskih ploščah. Gledam nagrobne napise; nekateri so slovenski, n. pr. Fran Eller, bivši nadučitelj (1845—1908). O niem bi veljal izrek: Ibi cinis, ubique nomen, tu leži prah, ime je povsod... Njegov sin, vseučiliški profesor v Ljubljani, izvaja priimek iz Olar, pivovar. »Tu se toči ol« se je nedavno še blestel baje napis na neki celovski gostilni. Prim. še: Cigler »Sreča v nesreči« (77.). Pokojni Eller je bil »mož, kakršnih dandanes brž

MARIJA NA ZILJI

ni več« (Meško, Listki, 1924, v črtici »Koroške poti«.)

Sin, tudi Fran, se je oglasil po vojni v L. Z. z marsikako zanimivo pesmijo. V DS 1935 pa je nastopil s ciklom: Koroške pesmi, kjer čitaš

Pod Jeko pojdem in visoko v Rute...
Čez mehke trate, z jagelci posute...
kjer cerkve cveto, po hribih rasejo,
krog vaških lip se črede hišic pasejo,
v žarenju žit, v molčanju senokoš

. . . a v rodni Rož.

V hramu božjem je križev pot slovenski, da, križev pot je slovenski! oltarni prt pa nosi nemško vezeno. Župnik moli po nemško, verniki odgovarjajo po slovenje... Izletniki se potapljamo v preteklost, ki je naša. Ne ravnamo se po navodilu kitajskega lirika Po-šü-ija, govorečega vdano:

Ne misli na to kar je bilo in kar je storjeno,
Saj to budi spomin pa bol.
Ne misli na to kar bi kedaj moglo priti,
Saj to te polni z blede bojaznijo...

Ne, mi smo sorodnejši Maeterlincku, čigar Peščena ura (Sablier, 1936) vesele in vedro šumi o človeški vzajemnosti, poudarjajoč osrednjo misel: Ljubim vse,

ZIMSKO SONCE JE TOPLEJSE

Švedski učenjaki so v sodelovanju z raznimi opazovalnicami ugotovili, da je zimsko sonce znatno bolj vroče nego poletno sonce. Seveda ne moreš tega ugotoviti v zamegljenih dolinah, temveč v sončnih višinah. Vzrok za ta pojav je v tem, da je zemlja soncu poleti bližja, dalje v tem, da je v zimskem zraku manj vodne pare in prahu.

NEWYORSKO PREBIVALSTVO

V maju 1936 je New York štel 7.600.000 duš, od teh 2.300.000 rojeni h v tujini. Pri tem številu je 1.765.000 izraelitov, 1.734.000 katoličanov, 141.000 anglikanov, itd. Izraeliti imajo 1.000 sinagog, katoličani 430 cerkev in anglikanci 190 templjev. V N. Y. štejejo 32.480 brivcev, 55.000 natakarijev in natakarij, 20.000 uslužbencev pri dvigalnih, 106.000 šoferjev, 42.000 krojačev, 22.000 bolničark in 10.000 borznih posredovalcev. Manhattenski okraj — osrčje New Yorka — ima le še 1.654.000 stanovnikov proti 2.300.000 v L. 1910. Večina teh meščanov se je preselila v »Veliki N. Y.«, četudi izgubijo po 1 uro na dan z vožnjo v podzemski železnici. L. 1899 so našli v N. Y. 19.000 tvornic. L. 1919 je njih število doseglo 32.000, lani pa je zdrknilo na 18 tisoč 990. Pisarniških nastavljenec je bilo letos 300.000, delavcev pa 375.000. Nadalje živi v tej ogromni aglomeraciji 16.000 gle-

česar ni več, a še bolj to česar še ni!

»So tati (tatej) doma?« zakliče naš vodnik otroku na vrtu. »Mama so doma,« prileti odgovor.

Nazadnje nas je modri avtomedon pritresel na most čez Ziljo. Glavo stavim, da se nihče ni spomnil, kako je Cl. Petit l. 1668 apostrofiral Novi most in Seino, češ da gre pod njim več živine kakor po njem. Reki pa očita oholost:

Zakaj si takisto ošabna?
ker nesnaga se vate iztaka
iz sto smradotokov ogabna
in več imaš človečjakov ko tlaka?

Za našo rečico to ne velja, saj je njena voda čista in je opravičeno neki ljubljanski dnevnik lani 7. IX. priobčil pismo z naslovom: Tam, kjer teče bistra Zila...

Mimogrede rečeno: sodobni znanstveniki so se odločili za pravilno pisavo Zilja, n. pr. prof. dr. Melik. Kaj drugega je pri fonetski transkripciji, n. pr. Strekljevih nar. pesmih: Ko bi Zila ne biva In bistriški kvanc, Bi že davno prijuckov Te luštni gorjanc. — Nápek pišemo tudi Celovec, saj se ne govori: cevovec (obratnica!).

D A L J E

daljših igralcev, 21.000 godbenikov, 159.000 prodajalcev, 9.000 pisateljev.

H. Gutgesell; SEJALEC (lesorez)

SALOMINA SENCA

TONE OUFAR

NADALJEVANJE

Rajko ni ostal večno za zidovjem. Grbe mu ni težilo nič hudega, zato so se ga sodniki kmalu naveličali in mu odprli vrata na sonce.

Pri najinem prvem srečanju nisva prav nič govorila o Veri. Sam je ni omenjal, jaz pa nisem namenoma drezal vanj, ker še vse polno drugih reči

ni prišlo na vrsto. Veselil sem se njega samega. Dobro voljo je stresal kakor iz rokava, kar je očitovale njegovo duševno zdravje. Bil je ves drug kakor tedaj, ko se je ogreval za Janeza Krstnika, dasi se navdušenje za pogumne in značajne ljudi, za velike ideje in pomembna dejanja, ni pri njem prav nič pleglo. Sprememba je bila v tem, ker

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEKSANDER DUMAS ST. • ILUSTRIRAL HÖRRETRANDERS • FORATIS IN DOVOLJEN

PLANCHET DOBI NAVODILA

»Od 5000 funtov, ki jih ostane, bo dobil potem še vsak po 1000 funtov za lastno uporabo. Ostalih 1000 funtov pa naj obdrži gospod pastor za nepredvidene stroške. Ali se strinjate s tem?«

»Dragi Athos,« je odvrnil Aramis, »pametno si govoril.«

Poklicali so Plancheta in ga natančno poučili.

»Teden dni imaš časa za pot tja in teden dni za pot nazaj. Če se v štiri-

najstih dneh po svojem odhodu in sicer točno ob osmih zvečer ne vrneš, ne dobiš niti pare, četudi bi se zamudil samo za pet minut.«

»Dobro, toda potem mi dajte uro,« je rekel Planchet.

»To lahko dobiš,« je dejal Athos in mu velikodušno izročil svojo uro.

ni imel notranje potrebe, da se razjeda s Salomo.

»Vera mi je bila velika muka«, mi je pred dnevi tolmačil svoja razpoloženja, ko sva našla časa tudi za pomenek o črnolasi dami. »Kakor že veš, mi je bilo sprva zelo všeč, da sem jo spoznal. Pokazala je dovolj simpatičnih lastnosti, a kaj pomaga, ko ji pa ne da žilica miru, da ne more strpeti brez cirkusov. Seveda ne tistih običajnih, razgrajaskih, ampak takih, ki jemljejo človeku ravnotežje. Na primer spor brez povoda, molk brez vzroka, zdaj to, čez pol ure nekaj povsem drugega. Danes si ji

sonce, jutri hudič. Vrag vedi, zakaj?!«

»Ali ne zavoljo razkrojenih živcev?« sem ugibal. »Sam si pravil.«

»Najbrže! Seveda! Živci, poseben temperament, muhavost, tisoč reči! Vsi imamo slabe butice, nekateri pa sploh ničesar ne preneso, a izzovejo vse mogoče. Vera je že med temi. Čestokrat je z njo tako narobe, da se nujno mučijo tudi drugi. Prav za prav je to njen poseben užitek. Dokler sem zares računal z njenim prijateljstvom, se mi je zdelo, da živim v kraju, kjer je vsako uro lahko potres. Nobene gotovosti, večni strah pred presenečenji in razočaranji.

TAJNO NAROČILO

»Stori vse po pameti in misli, da gre za glavo tvojega gospoda, če ne boš držal jezika za zobmi ali če boš prepočasen.«

»Da, gospod,« je odgovoril Planchet, »ali se mi posreči ali pa me bodo razkosali. Toda celo v tem slučaju ne bo niti košček mojega ostanka izdal nobene besedice.«

Sklenili so, da odpotuje Planchet drugo jutro ob osmi uri. V teku noči ima dovolj časa, da se nauči vsebine

pisma na pamet, kajti odločil se je, da bo pismo pogoltnil, če ga ujamejo.

»Poslušaj, Planchet,« je rekel slednjič d'Artagnan. »Ko bo lord Winter prebral pismo, mu povej še tole: Gospod, pazite na buckinghamskega vojvodo, kateremu strežejo po življenju. — Toda zapomni si, Planchet, da moji prijatelji niti ne slutijo tega mojega naročila! Pismeno ti tega ne morem naročiti, čeprav bi zato lahko postal stotnik.«

Da, tudi presenečenj sem se bal, ker so bila malokdaj vesela. To muči, ubija. Nekaj časa človek vleče vso to morijo, potem se je otrese ali pa obupa. Nič drugega ne preostane. Za obup nisem razpoložen. Že vse težje reči so drvele čezme, a me niso zdrobile. Pri Veri pa ne veš, s kom imaš opravka. Ali z razočaranko, ki bi ji moral dati vso pomoč; ali s spogledljivko, ki ji služiš samo za poigravanje; ali pa z bolnico, ki spada prav za prav v sanatorij. Zaigrala mi je neštete vloge, vselej je imela drug obraz, tako da sem se težko spoznal. Enkrat sem ji bil knez, drugič

samo postrešek ali še manj. Za bednega klovna nimam hrbtenice. Potrpij marsikaj, ko je dovolj, pa naredim križ.«

»Samo, da se glava še vedno drži vratu«, sem ga podražil.

»Zakaj?«

»Saloma jo je Janezu vzela.«

»Vera ni prava Saloma, vendar ji sliči v mnogočem. Nekaj sadizma je tudi v Veri. Morda celo precej. Z njo bi se pač temeljito pokopal! Saj bi dobro shajal le tedaj, če bi bil voljan igrati navaden strelovod za njene živčne izbruhe. No, za to nisem posrečena

TETIN ODGOVOR

Drugo jutro je odpotoval Bazin v Tours, odkoder bi se moral vrniti že v osmih dneh.

Točno osmega dne je stopil zdrav kot riba v krémo starega Parpaillota, kjer so naši prijatelji baš zajtrkovali.

»Gospod Aramis, tu je odgovor vaše sestrične!«

Tovariši so se razveselili. »Moj bog!« je vzkliknil Aramis, »uboga Michon se ne bo nikoli naučila pravilne pisave! Berite, kaj piše!«

»Kdo je Michon?« je vprašal neki dragonec.

»Ah,« je odvrnil Aramis, »čudovita, dobra trgovka s platnom. Zaljubljen sem vanjo.«

Medtem je Athos preletel pismo in ga glasno prebral:

figura. Vera ima dovolj hvaležnejših in pripravnejših kandidatov. Morda je prav zaradi njih takšna. Mene niso nikdar motili njeni znanci, tako zvani oboževalci. Njo so najbrže razvadili, zato tolikšno kolebanje in vse te mačje igre.«

»Nekaj časa si pa le bil strelovod«, sem ga znova dregnil.

»Dokler nisem spregledal. Zelo sem se navezal nanjo, saj je bila ena izmed redkih, ki me je potegnila za sabo. V nekaterih pismih je spregovorila iz vsega srca, nesrečnica.«

»Nesrečnica?« sem se začudil. »Zakaj

pa?«

»V tem dekletu je vendarle nekaj, kar ne more prav na dan. Zato se narobe izživlja, v tesnih, duševnih razmerah, ob napačnih ljudeh. Doma se bolj slabo razume, zato išče razvedrila in opore drugje. Pa ne najde pravega. Potem je tu še kup čisto vsakdanjih, a važnih zadev. Služba od danes do jutri, piškava plača, kar ubija romantične in močno ekscentrične duše. Kdor ni dovolj trden, da sam ne najde prave poti, je brž iz tira. Preostanejo mu samo plesi, krokarije, dvomljivi kavalirji in večni maček. Zlesti iz tega ven je kaj

MENI SE NIKOLI NE SANJA

Dragi bratranec!

Moja sestra in jaz se prav dobro razumeva na umetnost razlaganja sanj ter se jih navadno zelo bojiva. Toda o tvojih sanjah se lahko z gotovostjo reče, da so brez pomena. Ostani zdrav, imej se dobro ter se spet oglasi.

Aglac Michon

»Kakšne sanje pa so to?« je vprašal dragonec.

»No,« je odgovoril Aramis, »sanje, ki sem jih imel jaz.«

»Seveda, seveda,« je menil dragonec, »jaz ne sanjam nikoli.«

»No, potem si lahko zadovoljen,« je rekel Athos.

»Zares, nikoli!« je ponovil dragonec.

Bazin je legel na snop slame. Sanjalo se mu je, da je postal Aramis papež in da mu je posadil kardinalski klobuk na glavo.

težavno, pa naj pride sam Janez Krstnik, kar jaz še dolgo nisem.»

Rajko se je smejal. Občutil sem, da govori o Veri kakor o nečem davnem, povsem tujem, kar mu ne more več do živega. Prebolel jo je. Bogatejši za novo preizkušnjo, je preroben in pomlajen gledal v svet. Ko sem ga vprašal, kako je z njo, je skomignil z rameni.

»Sodbe nerad izrekam«, je dejal, »mislim pa, da ji najin razhod ni všeč. Saj se nisva niti sprla, a zgodilo se je nekaj drugega: jaz sem prišel v sebi na čisto, na jasnem sem si, da mi je ona samo še znanka in vse ono, kar je bilo med nama, samo postranski dogodek. Lahko bi bilo mnogo, mnogo več, recimo lepo življenjsko tovarištvo. Ker se pa ne morejo zlititi različni, tuji svetovi v enega, sva morala tudi midva vsak svojo pot. V tem je jedro: dva svetova, dva na-

sprotna temperamenta, značaja, večne disharmonije, muke, večne neumnostil. Bolnega razmerja mi je bilo že do zdaj čez glavo. Da, nekaj boleznega je ležalo v vsem, tega pa ne maram. Zdaj je pomlad, na svetu so tudi zdrava dekleta in življenje tirja od nas toliko stvari, da bi bil velik greh, streči muham malih Salom. Veri bi lahko ustregel kak bogat kavalir, jo razvajal in zapravljal z njo čas, moje skrbi so pa še zmerom potrebne za trdi kruh.«

Resnično ga tišče stare težave, a vem, da se bo lažje preril skozi, odkar je v njem spet toliko sončne vedrine. Mika me zvedeti za vzrok njegove dobre volje. Morda ni samo v tem, da je obračunal z Veró, temveč v kakšnem novem prijateljstvu, ki ga pa za zdaj še hrani zase.

LINDE-WALTHER

RAZKUSČANA GLAVICA

IZ LITERARNEGA SVETA

RENÉ SULLY-PRUDHOMME

(1839—1907)

Letos mine 30 let po smrti francoskega pesnika, ki je skraja proučeval matematiko in prirodoslovje, nato pa se posvetil slovstveni in pravni znanosti. Najprej je nastopil s čuvstveno in modroslovno liriko. V prvi zbirki »Stances et poèmes« slove zlasti *Le Vase brisé*, Počena vaza, ki jo je v nevezani besedi ponašil dr. J. Krek (DS 1919, 305). Kasneje se je še bolj poglobil v razmišljanje in objavil več filozofskih pesniških snopičev kot »Pravica« in »Sreča«. S preprostimi sredstvi, z najrahljšimi odtenki je dosegel tolikšne uspehe, da mu je švedska akademija l. 1901 podelila Nobelovo nagrado. Naslednji sonet — iz zbirke *Les Epreuves* — naj vam ga nekoliko približa:

Sanje

»Sam orji, seji! mi v snu veli ratar,
»Iz moje kašče kruha več ne bó ti«.
A tkalec: »Sam obleko tki si sproti«.
»Kar ometačo v dlan!« mi de zidar.

Od vseh ljudi izobčen samotar
prekletstvo nosim po vsakeri poti.
Če priporočam božji se dobroti,
srečujem leve vsepovsod za dar.

Odprem oči: zares se je zdanilo?
Po lestvi pno se pomočniki čilo,
že statve tko, zorano je polje.

Presrečen sem spoznal, da na tem sveti
nihče ne more brez ljudi živeti.
In rad imam jih vse od tega dne.

A. Debeljak

BREZE V VETRU

Foto G. Schneider, München

RASTLINE S PASTMI

Roparska rodina »mesejodnih« rastlin nikakor ni majhna. Člane te družine srečujemo povsod. Rosika je med njimi pač najbolj znana. Svoje žrtve si najde na najbolj preprosti način. S sluzasto, lepko maso si prevleče liste, na katere sedajo žuželke. Lepka snov jih potem drži in s poskusi, da bi se osvobodile, se še bolj prilepijo na morilne liste. Nato jim rastlina mrtvim izsrka telo. Na podoben način si lovi žrtve neka tropska rastlina, samo da oddaja močan duh po medu, ki plen še bolj gotovo privabi v past.

Prave pasti nastavljata dionea in »vodni meh«. Dionea postavlja svoje liste tako, da stoje v pravem kotu drug proti drugemu. Na notranji strani lista so drobne dlačice, ki povzročijo, čim se jih dotakne, n. pr. kakšna žuželka, da se listi sklopijo, ži-

valco ujamejo in ji izsrkajo telesne soku.

»Vodni meh« ima posebne lovilne mehurje, v katere zaidejo živalce, ki potem ne morejo več ven. Prave drsilne ploskve v smrt so lovilne naprave vrčaric, ki imajo svojo domovino v tropskih krajih. Na koncih listov imajo tvorbe, ki so podobne vrčem. V notranjosti imajo robe, ki vodijo navzdol. Če zaide žuželka na takšen rob, se pomika neovirano navzdol, dokler ne izgubi nenadno tal pod nogami in zdrkne na dno vrča. Notranje strani vrčev so namazane še z neko vrsto voska, tako da žival, ki je padla na dno, ne more več splezati kvišku in jo tako čaka neizogibna poguba.

K NASIM SLIKAM

»Breze v vetru«: Ikonta 4,5 x 6 cm, Temer 44, 7,5 cm, zasl. 12,5, 1/50 sek.

»Levičarka«: Zois Ikona Tropicamara Temer, 12,5, 6,3, 14,5", 1 nitrafotka.

»LEVIČARKA«

Foto: A. Klemen, 1960

IZ PRAKTIČNE MEDICINE

Sončenje — toda s pametjo

Pomladno sonce sije že učinkovito, zato začenjajo tisti, ki si niso mogli omisliti zagorelega obraza pri smučanju, sedaj z vnetim sončenjem. V aprilskem soncu koža dobro potemni. Toda zdravnik ima o zagoreli koži svoje posebno mnenje. Doslej je vladalo v splošnem prepričanje, da se pričenja zdravilni učinek sonca šele z rjavo kožo. Takšna koža naj bi bila nekakšen spreminjevalec žarkov, in sicer naj bi kratkovalovne ultraviolettne žarke, ki ne morejo predreti kože, spreminjala v dolgovalovne, probojne žarke. To naj bi bilo nekaj podobnega kakor pri fluorescirajočih snoveh, ki se svetijo z dolgovalovno svetlobo po obsevanju z nevidnimi kratkovalovnimi žarki. Toda znanost je drugačnega naziranja. Raziskave so pokazale, da ima nasprotno haš nezagorela, rožnata koža sposobnost fluorescirati po obsevanju z ultraviolettimi žarki, koža, ki se je je prišlo sonce, pa to lastnost izgubi. Napačno je tudi naziranje, da je zagorela, to se pravi s pigmentom obogatela koža nekakšen akumulator, ki hrani sončno energijo in izločuje ob pobledevanju zdravilne snovi. Zdravilni učinki sonca in tudi ultraviolettne svetlobe so seveda nekaj stvarnega, posebno zoper rahitis in malokrvnost delajo čudeže. Po drugi strani pa je dejstvo, da rjava koža kakor rjavi naočniki znatno slabše učinkuje žarkov.

Dr. kon.

Vloga bezgavk

Ker bezgavke pri odraslih in otrocih tako pogostoma obolijo in jih mora zdravnik često odstraniti, se moramo vprašati, kakšen namen prav za prav imajo. Kakor kažejo poskusi na živalih, imajo bezgavke neke zveze z rastjo organizma. Če damo živalim med hrano mnogo tkiva bezgavk, začenjajo živali zaostajati v svoji rasti. Otroci, ki imajo pretirano velike bezgavke zavoljo čestih vnetij, pogostoma v svoji rasti isto tako zaostajajo. Če se jim bezgavke odstranijo, se začnejo pogostoma dobro razvijati. Po drugi strani pa je mogoče dokazati, da imajo zdrave bezgavke velik zaščitni pomen zoper nalezljive bolezni. Za organizem imajo torej vsekako neko koristno nalogo — toda samo tedaj, če so same zdrave. Obbolele bezgavke učinkujejo neugodno in jih je treba zato pod nekimi okoliščinami odstraniti.

zdr

Golšavost

Golša je nenormalno povečana žleza ščitnica. Ta žleza je za rast in notranjo sekrecijo izredno važen organ. Človek, ki je nima, trpi za težkimi telesnimi in duševnimi motnjami. A tudi če ščitnica prekomerno zraste, ima to lahko zelo neprijetne in celo za življenje nevarne posledice. Golša ni samo grda, s svojo velikostjo lahko pritiska na sapnik in požiralnik ter otežuje s tem

dihanje in požiranje. Obolela in povečana ščitnica je tudi vzrok za vse spremne pojave znane bolezni Basedowa. V tem primeru izločuje strupe, ki lahko zelo nevarno učinkujejo na delovanje srca. Navadno golšavost, ki nima strupenih učinkov, naletimo običajno v gorskih krajih. Dolgo bivanje na takšnem kraju povzroči lahko golšavost tudi ljudem iz drugih krajev, ki so v tem pogledu zdravi. To dejstvo so nekoč baje zlorabljali premeteni Švicarji, da so se izognili vojaški službi, kajti golšave niso sprejemali v to službo. Doslej so menili, da povzroča golšavost pomanjkanje joda v gorskih vodah in gorskem zraku in so v takšnih krajih dajali ljudem joda v raznih oblikah. Novejše raziskave pa to domnevo zavračajo in krivi naj bi bili pojavi v zvezi z radioaktiviteto talnega zraka. Zadevni poskusi pa so še v teku. dr

Glavobol in vreme

Sedež glavobola nikakor ni v možganih, itakor mislijo mnogi laiki, temveč v opnih okoli možganov, kjer je nešteto žilic in živčnih koncev. Vsebinska glava je pod nekim notranjim tlakom, ki je v zvezi z zračnim tlakom. Pri vremenskih prevratih povzroča padanje zračnega tlaka pri občutljivih osebah glavobol baje zato, ker se notranji pritisk v glavi ne prilagodi dovolj naglo vnanjemu tlaku. To teorijo o nastanku takšnih glavobolov sta postavila dva zdravnika vseučiliške klinike v Engangenu, ki sta ugotovila, da se v možganskih kožah prosto končujejo mnogi živci, ki izzovejo glavobol, če jih razdražiš.

zdr.

OB VRTNI OGRAJI (L. Waga — izrezanka)

KANT O ŽENSKAH

Nekega večera v marcu leta 1770. je bila v hiši nekega uglednega trgovca v Kraljevcu zbrana odlična družba. Med gosti je bil tudi Immanuel Kant. Filozof je bil povsod zelo priljubljen gost, ki je znal s svojo šalo in dobro voljo zabavati vse.

Med gosti je bila tudi neka dama, ki je neprestano govorila in hotela vedeti vse. Kant je bil ves večer tih, niti vino mu ni razvezalo jezika. Ko ga je hišni gospodar in gostitelj vprašal po vzroku njegovega molka, je odgovoril: »Molčim, da morem več slišati in misliti.«

Govorniški talent dame je bil neizčrpljiv. Pozno ponoči je naprosil gostitelja Kanta, naj vendar spregovori nekaj besed. Filozof je potrkal na svoj kozarec ter prosil za par minut posluha. Vsi so utihnili. Po svojih navadi je pričel s tihim glasom:

»Ženska naj bi bila in naj bi ne bila kakor polž. Ženska naj bi bila in naj bi ne bila kakor mestna ura. Ženska naj bi bila in naj bi ne bila kakor odmev.«

Po teh besedah je Kant umolknil. Toda njegove besede so vzbudile splošno radovednost. Prosil so ga, naj jih pojasni.

»Ženska naj bi bila kakor polž, tako ponižno skrita kakor polž pod svojo streho. Toda ženska naj bi ne bila kakor polž, to se pravi, naj bi ne lazila povsod.«

V tišini je Kant nadaljeval:

»Ženska naj bi bila kakor mestna ura, redna in vzorna v svojem pravem ženskem poklicu. Toda ženska naj bi ne bila kakor mestna ura, ki jo slišimo vsepovsod.«

»Ženska naj bi bila kakor odmev, ki brez pretiravanja, natančno in resnično pove samo kar sliši. Toda naj bi ne bila kakor odmev, ki vselej in povsod sliši le samega sebe.«

Smeh in odobravanje sta sledila besedam filozofa, ki je segel po svoji čaši in napil ženskam.

WASHINGTONOVO ZOBOVJE

Je v ameriški prestolnici razstavila zobarska fakulteta univerze v Marylandu na koris svoje klinike. To grizalo zavarovano za 60.000 švic. frankov je George Washington nosil po vojni za neodvisnost. Obstoji pa iz dveh slonokostenih kosov, ki so jima dali precej robato obliko naravnih zob. Družji ju močna vzmet. Učenci zobarske šole strmijo pred tem »mučilom« in so mnenja, da »Oče domovine« zasluži naslov junaka že zato, ker je prenesel takšno trpljenje... Naših otrok otroci se bodo takisto čudili, kadar bodo gledali v muzeju steznike, kakršne so si oblačile naše matere in babice, tudi junakinje.

Ne hodi k globoki vodi po ribe, ostani rajši doma in si spleti mrežo.

(Glagolna pregoz)

GNEZDO IZ KOVINE

Ptice so pri gradnji gnezd silno iznajdljive. Naravoslovni muzej v Soleuru na Švicarskem ima ptičje gnezdo, ki sestoji vse iz kovine. V Soleuru je posebno mnogo tovarn za ure. Iz delavnic gre zato marsikaj kovinskega v odpadke. Lepega dne je neki urar na drevesu svojega vrta odkril čudno gnezdo. Gnezdo si je »spletel« parček pastiric in sicer za čudo iz samih odvrženih delov ur. Ptici sta jih znesli skupaj menda iz vseh delov mesta. Gnezdo je imelo 10 cm v premeru. Ko so ptice to gnezdo ostavile, ga je urar spravil v muzej, kjer ga hranijo kot učinkovit dokaz za gradbeno iznajdljivost in spretnost ptic.

ZAKAJ SI ŽIVALI LIZEJO RANE

Ne samo psi, skoraj vse živali si ližejo rane. Prof. Dold z univerze v Tübingenu, ki se je podrobneje zanimal za ta pojav, je ugotovil, da se kulture bakterij, ki jim dodaš sline, ne množijo dalje, dočim so druge kulture uspevale po vseh pravilih. Živali si z lizanjem ne odstranjujejo samo umazanosti in dlak iz ran, temveč uporabljajo s tem tudi učinkovit razkuževalni pripomoček.

PRAKTIČNE NOVOTE

Red olajšuje delo

Gospodinja, ki ljubi v svoji kuhinji red, si bo omislila smoteno pripravo, ki odreja odtekalni deski za posodo pravo mesto in je po svoji vnanosti obenem okras za kuhinjo. Odtekalna deska je po uporabi običajno po vsej kuhinji v napoto, a če jo

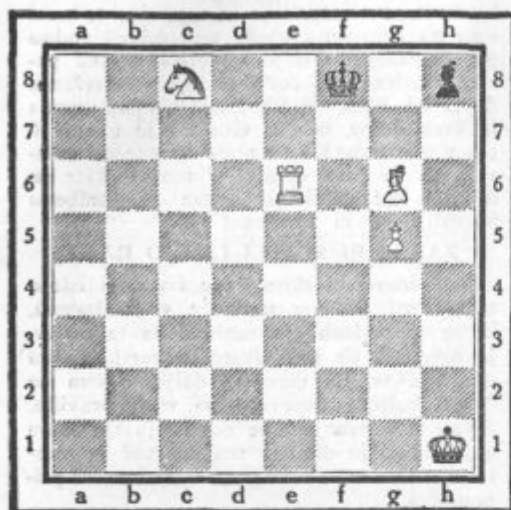

rabimo, potrebujemo zanjo pogostoma posebno stojalo. Nova priprava združuje belo lakirano stojalo z odtekalno desko iz lazirane bukovine z emajlnim vložkom. Ob uporabi postavimo stojalo k pomivalni ali kuhinjski mizi, desko samo naslonimo na rob mize. Stojalo ima gumaste noge, tako da ne more zdrseti po tleh. Odtekačjoča se voda se odvaža skozi posebno odprtino. Prednost takšne kombinirane odtekalne deske je v tem, da jo postavimo ob uporabi ali po njej brez težave kamorkoli. Po uporabi slopimo desko navzdol, čez gornji del stojala pa obesimo brisačo. Namesto lakiranega stojala si lahko omislimo poltromano.

PROBLEM 198

Dr. E. Zepler, London

Mat v štirih potezih

Rešitev problema 197

1. Sd5—f6 (grozi 2. Sg4+, Kxf4; 3. Df3 mat), Lh5 (a); 2. Dd5+, Kxf4; 3. Dg5 mat.

1...Lf5 (b); 2. Sc6+. Kxf6; 3. d7xe88 mat. 1...Le4 (c); 2...Txe4+, poleg 3. Df3 mat.

Najmočnejši, najodločnejši so tisti narodi, pri katerih se najsvobodneje razvija osebna pobuda in čut odgovornosti.

Alexandre Ribot

REŠITEV KRIŽALJKE

V ŠTEV. 14.

Vodoravno: I. Arciszewski, II. bakren + oris, III. ud + ol + add + m, IV. nebrik + z + te, V. ak + (kerub)im + mamut, VI. a + az + pa + Ir, VII. H. Irigoyen, VIII. astrologa + v, IX. bloa + or + aa, X. as + Omišalj, XI. Ur + ps + aerea. S tem so izpolnjeni tudi navpični stolpci. — Za nagrado je bil izžreban V. Runtič, Gradec.

REŠITEV KRIŽALJKE

V ŠTEV. 15.

Vodoravno: mesec, april, mir, Jenko, o pe ku, kon, Abel, kava, ščip, luna SOS, repar, rarog, cin, Polje, astal. — Navpik: mojca, sanke, cmok, Aron, rjeka, ljuba, bič, lep, kol, ven, ven, škrip izpil, ukrit, algol, srce, srna. — Pravilne rešitve je poslalo nad petdeset naših naročnikov, za nagrado pa je bil izžreban Stojan Drašček, Zalog pri Ljubljani.

ZA BISTRE GLAVE

To pot nudimo našim bralcem lepo priliko, da osvežijo svoje kulturnozgodovinsko znanje. Slike kažejo po vrstnem redu (od leve proti desni): 1. Julij Cezar po prekoračenju Rubikona. 2. Wallenstein izve žalostno novico o vojnem porazu. 3. George Washington v svojem domu. — Slike vsebujejo razne nemogoče reči. Kdor odkrije vse (in bo izžreban), dobi za nagrado slovensko knjigo. Rešitve je treba poslati (pravilno frankirane!) na uredništvo »Življenja in sveta« do 27. t. m.

UREDNIK IVAN PODRŽAJ — TELEFON ST. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO NE VRACA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR — TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI, PREDSTAVNIK FRAN JERAN Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knaflijeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,— po raznašalcih dostavljena Din 5.—